

MEER KANSEN MET MAATWERK VOOR NIEUWKOMERSLEERLINGEN

**Tips voor vo-scholen om onderwijs op maat te bieden
aan nieuwkomersleerlingen**

EEN PRAKTISCHE GIDS

VOORWOORD

Veel scholen leveren een stevige bijdrage aan de onderwijsloopbaan en ontwikkeling van leerlingen die nieuw zijn in Nederland. Een belangrijke, maar ook complexe opdracht. De leerlingen waar het om gaat, hebben verschillende behoeftes aan ondersteuning. Daar komt bij dat het voor scholen niet altijd duidelijk is wat er wel en niet (wettelijk) mogelijk is als ze maatwerk willen bieden.

Deze brochure geeft een handvat aan scholen die zoeken naar onderwijs op maat voor leerlingen die na de Internationale Schakelklas (ISK) instromen in het voortgezet onderwijs. Inspiratie is te vinden in de voorbeelden van scholen die succes boekten met hun aanpak. Een overzicht van de huidige wet- en regelgeving als het om maatwerk gaat, vindt u op de laatste pagina van deze brochure.

**GA DIRECT NAAR EEN OVERZICHT
VAN WET- EN REGELGEVING OP
PAGINA 10.**

Handige websites

- VO-raad, dossier Maatwerk: www.vo-raad.nl/maatwerk
- VO-raad, dossier Nieuwkomers: www.vo-raad.nl/nieuwkomers
- LOWAN, Ondersteuning onderwijs aan nieuwkomers: www.lowan.nl
- Pharos, Expertisecentrum gezondheidsverschillen: www.pharos.nl/nl/kenniscentrum/asielzoekers-en-vluchtelingen/asielzoekers-en-vluchtelingen
- Examenloket, Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap: www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-onderwijs-cultuur-en-wetenschap of mail naar: examenloket@duo.nl

INLEIDING

MEER KANSEN VOOR NIEUWKOMERSLEERLINGEN

Het is een groeiende en gevarieerde groep leerlingen die zich meldt in het voortgezet onderwijs: de nieuwkomersleerlingen. Kenmerkend is dat Nederlands niet hun moedertaal is. Sommigen hebben het nodige meegemaakt als vluchteling of migrant, wat natuurlijk invloed heeft op hun sociaal-emotionele ontwikkeling. Na ongeveer twee jaar in een ISK vervolgen deze jongeren hun schoolloopbaan in het 'reguliere' onderwijs. Hoe kunnen scholen de nodige, extra aandacht besteden aan hun verdere taalontwikkeling, kennis van de Nederlandse cultuur en samenleving? Het gaat erom de talenten van deze leerlingen in brede zin aan te spreken en te ontwikkelen zodat ze niet onder hun niveau in het vervolgonderwijs terechtkomen. En hen alles aan te reiken wat nodig is om te kunnen integreren in de maatschappij.

RECHT OP ONDERWIJS

Het recht op onderwijs is wettelijk verankerd, in zowel de leerplichtwet als het VN-kinderrechtenverdrag. Alle kinderen in de leeftijd van vijf tot achttien jaar hebben recht op onderwijs. Om een plek in de maatschappij te vinden, is het noodzakelijk om de Nederlandse taal te leren en sociaal-emotioneel te groeien. Naast kennisoverdracht is de socialiserende rol van de school essentieel om dit te bereiken.

ONDERWIJS OP MAAT: EEN SLEUTEL NAAR SUCCES

Om de talenten van nieuwkomersleerlingen te ontplooien en te benutten, is het van groot belang om onderwijs op maat aan te bieden. Onderwijs dat precies aansluit op wat deze leerlingen nodig hebben. Maatwerk betekent ruimte bieden aan talentontwikkeling en persoonlijke kwaliteiten van nieuwkomersleerlingen; hen laten presteren naar eigen kunnen en in hun eigen tempo.

Maar dat is in de praktijk niet zo makkelijk te realiseren. Veel scholen geven aan dat er onduidelijkheid bestaat over de (wettelijke) mogelijkheden om onderwijs op maat te organiseren. Verder is deze groep leerlingen erg divers qua achtergrond, kennis en ontwikkelingsniveau en is het lastig om daar een goed aanbod op te ontwikkelen. Het vraagt een extra inspanning die niet van de een op de andere dag geregeld is.

ERVARING VAN SCHOLEN: DIT WERKT!

De Johan de Witt Scholengroep, het Cambiumcollege en de Nieuwe Internationale School Esprit deden veel ervaring op met maatwerk voor nieuwkomersleerlingen. En met succes.

Drie speerpunten komen naar voren in hun aanpak:

- een sterk taalbeleid in de school;
- onderwijsprofessionals krijgen de ruimte;
- intensieve persoonlijke contacten tussen nieuwkomers, medeleerlingen en docenten.

In de interviews leest u meer over hun visie op maatwerk en hun manier van werken. Met praktische tips die u kunt toepassen in uw eigen school.

NIEUWKOMERS MAKEN SNELLE INHAALSLAG DANKZIJ DOELGERICHT TAALBELEID

De Haagse scholengroep Johan de Witt heeft een sterke traditie in de opvang van nieuwkomers. Van de twee ISK-locaties binnen de school stromen veel nieuwkomers soepel door naar het reguliere onderwijs. Deze leerlingen zijn dan al bekend en dat geeft docenten goed zicht op hun uitgangspositie. Senior beleidsmedewerker Ferry Wever: 'Wij bieden onderwijs op maat aan de leerlingen en hebben alle opleidingsniveaus in huis. Speerpunt is ons taalbeleid.'

Nieuwkomersleerlingen krijgen bij de eerste opvang in de ISK een uitgebreide intake. Deze informatie werkt volgens Wever door tot in het reguliere onderwijs. 'Wat is hun achtergrond, wat motiveert hen? Zulke vragen helpen om deze anderstalige leerlingen op hun eigen niveau op te vangen. Sommigen hebben voorheen in een andere taal onderwijs gevolgd. Anderen stromen na een kort alfabetiseringstraject in de ISK door naar eersteopvangtrajecten. Dat loopt van praktijkonderwijs tot en met vwo.'

Ferry Wever, Haagse scholengroep Johan de Witt: 'Onze visie op het belang van taal loopt als een rode draad door de hele school.'

Bij nieuwkomers hebben kenmerken als taalbeheersing, taalleerbaarheid, leeftijd, schoolse vaardigheden en ontwikkelingsperspectief invloed op de overstap naar het reguliere onderwijs. De school houdt daar rekening mee. Wever: 'Je kunt een leerling van zeventien niet zomaar in een klas met veertienjarigen plaatsen, want hun belevingswereld verschilt te veel. Dan proberen we bijvoorbeeld een havoklas voor oudere leerlingen samen te stellen. We focussen op wat mogelijk is, op potentie en capaciteiten van de leerling.'

TAAI, TAAI EN NOG EENS TAAI: MET TUSSENDOELEN

Niet alleen nieuwkomers moeten een flinke inhaalslag maken op taalgebied. Ook veel reguliere leerlingen op deze school in de Randstad hebben te kampen met een taalachterstand. Daarom biedt de school traditioneel al extra Nederlands aan, onder meer via de zaterdagschool en vakantieschool, met extra lesprogramma's met name voor de kernvakken. 'Dat aanbod wordt goed benut', vertelt Wever, 'sommige leerlingen gaan echt zes dagen in de week naar school.'

Op weg naar het diploma helpt het om leerlingen tussendoelen te geven. Leerlingen die eraan toe zijn, kunnen daarom sinds vorig jaar staatsexamen NT2 doen, op het onderdeel lezen. 'Het behalen van zo'n deelcertificaat geeft hun dat tussendoel en tegelijkertijd versterkt het de succesansen voor het gewone examen Nederlands, omdat de leerlingen al weten hoe een examen in elkaar zit', aldus Wever.

Net als bij de reguliere vakken kunnen nieuwkomersleerlingen als voorbereiding op het Deelexamen Lezen, de NT2-examentraining volgen. Zo werken ze tien weken lang aan hun leesvaardigheid. NT2-leerlingen die nog niet aan een staatsexamen toe zijn, krijgen – op een lager niveau – net zo veel ondersteuning.

TIPS voor een beter contact met nieuwkomersleerlingen

- **Zie de leerling als een volwaardige gesprekspartner. Praat niet óver maar mét hem.**
- **Nieuwkomers moeten zich veilig voelen om goed te kunnen leren. Op de website van Lowan kunt u achtergrondinformatie vinden over hoe om te gaan met stress bij vluchtelingenjongeren, met tips om de natuurlijke veerkracht van jongeren te bevorderen. Zie www.lowan.nl/voortgezet-onderwijs/organisatie/professionalisering/zorg/**
- **Bied extra aandacht aan sociale veiligheid in de klas, voorkom pesten en discriminatie en benader het kind positief.**
- **Herkenning is erkenning: een leraar die zich een beetje verdiept in de achtergrond van de leerlingen, hun taal of cultuur, kan hen beter ondersteunen. Zie www.pharos.nl/nl/kenniscentrum/algemeen/factsheets**

EXAMENTRAINING VOOR DOCENTEN

Bijna alle docenten van de school hebben een examentaaltraining gevolgd zodat zij in hun lessen gericht aandacht kunnen besteden aan strategieën om examens te maken en aan 'examentaal'. Wever: 'Die competenties helpen docenten om leerlingen beter voor te bereiden op toetsen en examens. De schoolleiding maakt met die examentrainingen ook een statement over het belang van taalbeheersing. Analyses van onze examenresultaten laten zien dat we daar voortdurend aandacht voor moeten vragen; ook in andere vakken dan Nederlands. Ik begrijp wel dat sommige vakdocenten daar weleens moeite mee hebben. Maar iedere docent weet dat je zonder aandacht voor taal over de leerlingen heen praat, dat de kennis niet landt.'

IEDEREEN LEEST HIER ELKE DAG

De schoolleiding is een motor die het actieve taalbeleid van Johan de Witt Scholengroep levend houdt, merkt Wever op: 'Onze visie op het belang van taal is in de hele organisatie te zien. Praktisch voorbeeld is ons dagelijkse leesmoment. Elke dag gaat er hier om half elf een bel en heeft iedereen in de school, van leerling tot schoolleiding, twintig minuten leestijd. Zo geeft de schoolleiding uiting aan haar voorbeeldfunctie en laten we zien dat je aandacht voor taal op allerlei manieren vorm kunt geven.'

Komende tijd wil de school vooral inzetten op het verbeteren van de doorlopende leerlijnen voor nieuwkomers, zodat duidelijk is wat zij nodig hebben op weg naar het diploma.

TIPS voor een sterk taalbeleid in de school

- **Haal NT2-deskundigheid in de school, bijvoorbeeld van de ISK, en gebruik de NT2-handreiking voor het regulier vo en mbo van LOWAN. Zie www.lowan.nl/voortgezet-onderwijs/nieuws/nt2-handreiking-voor-docenten-regulier-onderwijs-vo-en-mbo/**
- **Neem docenten mee in de ontwikkeling van het taalbeleid. Vraag hun om mee te denken over verbeteringen of NT2-expertise.**
- **Ontwikkel een contextrijke taal- en leeromgeving, zodat de taal betekenisvol wordt. Denk bijvoorbeeld aan taalposters in de klas.**
- **Varieer met toetsvormen. Neem bijvoorbeeld sommige toetsen mondeling af.**

NIEUWKOMERS LEREN DE TAAI SNELLER IN CONTACT MET ANDEREN

De extra begeleiding van nieuwkomers begint op het Cambium College in Zaltbommel altijd met een gesprek in het Nederlands. ‘Dat kan over alles gaan, als we maar met elkaar praten’, zegt Annette Swinkels, docente Nederlands. Zij is verantwoordelijk voor de soepele instroom van leerlingen uit de ISK. De school vindt onderling contact belangrijk en werkt daarom met buddy’s voor NT2-leerlingen.

Op het Cambium College lopen wel meer leerlingen rond met een niet-Nederlandse achtergrond, maar pas recent ontving de school de eerste leerlingen uit een ISK. ‘De stap naar het reguliere onderwijs is groot voor hen. Tegelijkertijd willen ze er écht iets van maken.’ Swinkels verzorgt de extra begeleiding van de nieuwkomers in leerjaren 1 en 2 gewoon vanuit haar eigen lokaal. ‘Het gaat om veel meer dan alleen taalles. Leerlingen komen hier ook om bijvoorbeeld een toets af te maken die zij vanwege hun taalachterstand niet binnen de reguliere tijd hebben afgekregen.’

PRE-TEACHING HELPT OP WEG

Nederlands leren is essentieel voor het toekomstperspectief van NT2-leerlingen. Daarom begint Swinkels elk begeleidingsuur met een kort gesprek in het Nederlands. Leerlingen houden moeilijke woorden bij in een schriftje, die ze bespreken. Verder verzorgt zij ‘pre-teaching’: ze oefent met leerlingen begrippen of onderwerpen die in andere vakken aan bod komen. Naarmate leerlingen meer gewend zijn, komen ze vaker uit zichzelf met vragen of verzoekjes, zo is de ervaring van Swinkels: ‘Vorig jaar hebben twee meiden op eigen initiatief een presentatie gegeven aan hun eerstejaars klasgenoten en verteld waarom zij hier zijn: vanwege oorlog in hun land.’

TIPS voor de organisatie in de school

- **Kijk samen met de schoolleiding of het mogelijk is om uren, middelen of onderwijspersoneel op een andere manier in te zetten.**
- **Zorg voor één aanspreekpunt in de school, zowel voor leerlingen als voor docenten.**

Annette Swinkels, Cambium College: ‘Een buddy die samen met een nieuwkomersleerling een broodje eet, kan veel betekenen voor acceptatie, integratie en taalontwikkeling.’

SLIM EN CREATIEF ORGANISEREN

Swinkels is behalve mentor ook docent van leerlingen in de basisberoepsgerichte en kaderberoepsgerichte leerweg. Om ruimte te maken voor de extra begeleiding van NT2-leerlingen moet ze soms creatief omgaan met lesuren en roosters. De standaard begeleiding van de eerste- en tweedejaars leerlingen, één uur per week, was te weinig. In overleg met de schoolleiding gebruikt ze die tijd nu, samen met de verplichte invaluren voor zieke collega’s, voor de begeleiding van nieuwkomersleerlingen. ‘Qua tijd is het nog niet helemaal dekkend, maar de extra begeleiding is nu tenminste formeel onderdeel van mijn normjaartaak’, aldus de docente.

TIPS voor een sterk taalbeleid

- **Pas pre-teaching toe om leerlingen voor te bereiden op de volgende les.**
- **Werk als vakdocent met een inductieve opbouw; van bekend naar onbekend, van concreet naar abstract, van minder naar meer abstract.**
- **Laat nieuwkomersleerlingen in groepjes samenwerken met andere leerlingen.**

AANSPREEKPUNT VOOR COLLEGA’S

Niet alleen voor de NT2-leerlingen is Swinkels een aanspreekpunt, maar ook collega-docenten zoeken haar op als ze vragen hebben. ‘Ik heb bijvoorbeeld praktische tips, zoals nieuwkomersleerlingen vooraan laten zitten, of ze hulpmiddelen laten gebruiken als een stift voor moeilijke woorden, of een vertaal-app.’ Haar collega’s doen net zo goed wat extra’s om deze leerlingen verder te helpen, ook buiten de formele lestijd.

CONTACTEN OP SCHOOL EN IN DE OMGEVING

Om de instroom op school te versoepelen, is voor de NT2-leerlingen een faciliteitenkaart in de maak, vergelijkbaar met die van dyslectische leerlingen. Verder wil Swinkels graag NT2-leerlingen koppelen aan een buddy, een Nederlands sprekende klasgenoot. De inspanning van de buddy kan tellen als maatschappelijke stage. ‘Dan ontstaat er in de pauzes of buiten school hopelijk wat meer contact tussen leerlingen met verschillende achtergronden’, legt Swinkels uit. ‘Als zij samen op een bankje hun brood opeten, kan dat al veel betekenen voor de acceptatie, integratie en taalontwikkeling. Juist in het contact met anderen leer je een taal het best.’

TIPS voor een netwerk rond nieuwkomersleerlingen

- **Koppel nieuwkomers aan een buddy, zodat zij meer Nederlandstalige en sociale contacten opdoen.**
- **Zorg voor vaste contactpersonen in de school, bijvoorbeeld de mentor, zodat leerlingen gemakkelijker vragen durven stellen.**
- **Moedig ook de sociale contacten aan van de nieuwkomers buiten de school, bijvoorbeeld bij een sportvereniging.**

SOEPELE DOORSTROOM NIEUWKOMERSLEERLINGEN DANKZIJ 'EIGENWIJS' AANBOD'

De Nieuwe Internationale School Esprit in Amsterdam beschikt over een ISK met leerlingen uit de hele wereld. Expats, immigranten of vluchtelingen: allemaal vinden ze een plekje in het reguliere onderwijs. De school heeft een driejarige brugperiode waarin zowel reguliere als ISK-leerlingen bij elkaar zitten. 'Daardoor kunnen we alle leerlingen per vak op niveau bedienen', vertelt rector Leendert-Jan Veldhuyzen. De school biedt docenten veel ruimte om bijvoorbeeld lesmateriaal te ontwikkelen.

De Nieuwe Internationale School Esprit in Amsterdam is een tweetalige school voor basis- en voortgezet onderwijs. Op de Afrikaanse leerlingen na, die vaak Frans spreken, beheersen vrijwel alle leerlingen al Engels. Mede daardoor kunnen de ISK-leerlingen snel overstappen naar de reguliere tweetalige afdeling. Daarbij speelt ook mee dat vanaf de eerste opvang al alle vakken uit het reguliere programma worden aangeboden. In de reguliere groepen wordt daaropvolgend rekening gehouden met verschillen in het algemeen en taalachterstand in bijzonder. Het leerlingbestand is enorm divers en dat vraagt om maatwerk, aldus de rector. De overstap van het ISK naar het reguliere onderwijs verloopt voor iedere leerling anders, in zijn eigen tempo. Een paar keer per jaar is er de mogelijkheid om in te stromen. De leerlingen worden door middel van toetsen gevolgd in hun ontwikkeling, met name in de beheersing van de Nederlandse taal.

Leendert-Jan Veldhuyzen, Nieuwe Internationale School Esprit:

'Wees eigenwijs en doe niets wat niet echt nodig is, want daardoor hebben leraren te weinig tijd voor belangrijke zaken. Stop met alle dingen waar je niet in gelooft. Oftewel gebruik in belang van de leerling de maximale onderwijstijd voor zaken die je als school belangrijk vindt.'

DIFFERENTIATIE: LEREN VAN ELKAAR

In de driejarige brugperiode moeten docenten goed weten te differentiëren. En dat valt niet altijd mee. 'De docenten hebben een klassieke opleiding tot vakdocent gevolgd en hebben het differentiëren nog niet altijd voldoende in de vingers. Zij worden hierin bijgeschoold door collega's. Ook het geven van Nederlands als tweede taal komt daarbij aan de orde', zegt Veldhuyzen. Na de brugperiode gaan leerlingen door naar de mavo, havo (beide Nederlandstalig) of naar een tussenjaar op niveau vwo 4. Die laatste groep stroomt daarna door naar de Engelstalige IB (International Baccalaureate, niveau vwo 5 en 6), zodat het gebrek aan Nederlandse taalbeheersing geen belemmering vormt om het hoger onderwijs te bereiken.

ONTWIKKELING LESMATERIAAL

De school bestaat pas vijf jaar en is nog volop in de groei. Naast bijscholing van docenten gaat er veel aandacht uit naar de ontwikkeling van lesmateriaal. De school ontwikkelt en arrangeert het

meeste lesmateriaal zelf. Dat heeft als voordeel dat leraren het materiaal naar eigen behoefte kunnen samenstellen, maar dit kost wel veel tijd. 'We stellen ons werk in dienst van de school als geheel. We vragen niemand om 25 uur les te geven. En we doen niet aan taakbeleid of individuele budgetten. Alles staat ten dienste van het collectief. Als je het geld dat zo vrijkomt samenvoegt, kan er ineens veel', verklaart de rector.

RUIMTE VOOR TAAL

De Nieuwe Internationale School Esprit schrapt activiteiten die naar eigen inzicht niet nodig zijn. In plaats van biologie, scheikunde en natuurkunde geeft de school Science en in plaats van maatschappijleer, levensbeschouwing, economie, aardrijkskunde, burgerschap en geschiedenis is er het domein Mens en Maatschappij. Veldhuyzen: 'Dat scheelt bij elkaar zeven losse onderdelen. We bieden binnen die domeinen vanuit de kerndoelen datgene wat noodzakelijk is, verder niets. Dat schept extra ruimte om intensiever te werken aan taal.'

In de toekomst hoopt de school bovenbouwleerlingen de mogelijkheid te kunnen bieden om vakken op verschillende niveaus te volgen. Een mavo-leerling die goed is in Engels of wiskunde kan dit vak dan bijvoorbeeld volgen op International Baccalaureate-niveau. Verder gaan de leraren op volle kracht verder met curriculumontwikkeling. Veldhuyzen: 'De Inspectie is positief. Omdat wij kunnen uitleggen wat we aan het doen zijn en goed zicht hebben op de prestaties van leerlingen, krijgen we de ruimte om op onze manier te werken. Ik pleit ervoor om eigenwijs te zijn. Stop met alle dingen waar je niet in gelooft. Dan hou je meer tijd over voor belangrijke zaken.'

TIPS voor professionalisering

- **Bundel de krachten. Richt netwerken opwaar onderwijspersoneel van en met elkaar kan leren.**
- **Wees creatief in onderwijstijd: leerlingen in de onderbouw hoeven niet per se alle vakken te volgen. Vakken samenvoegen geeft meer ruimte om leerlingen voor te bereiden op hun profiel in de bovenbouw. Zorg er wel voor dat er aan de kerndoelen in de onderbouw wordt voldaan en dat leerlingen kunnen kiezen uit alle profielen.**

WAT KAN EN WAT MAG: MEER DAN U DENKT

Met maatwerk kunt u meer mogelijkheden creëren voor nieuwkomersleerlingen om ruimte te geven voor enerzijds taal- en sociale ontwikkeling en anderzijds voor talentontwikkeling en persoonlijke kwaliteiten. De VO-raad ontwikkelde eerder een handig overzicht op www.vo-raad.nl/artikelen/maatwerk-schema van wat er wel en niet mag en kan met maatwerk in het voortgezet onderwijs. Dat is hieronder uitgebreid en aangevuld.

DE NIEUWKOMERS-LEERLING ...	WAT KAN EN WAT MAG	WAAR MOET DE SCHOOL OP LETTEN	TOEZICHT
... wil ontheffing voor de tweede moderne vreemde taal	Er zijn mogelijkheden om ontheffing te krijgen voor Frans en Duits. Dit geldt voor leerlingen die buiten Nederland vergelijkbaar onderwijs hebben gevolgd en daarbij geen of te weinig onderwijs in Frans of Duits hebben gekregen. Zij kunnen ontheffing krijgen voor Frans, Duits of beide talen in zowel de onderbouw als bovenbouw. Bron: inrichtingsbesluit WVO artikel 21,22, 26n en 26e. In de bovenbouw is het vakkenpakket kleiner en kunnen enkele onderbouwvakken bewust ontweken worden.	Leerlingen kunnen via deze regel alleen ontheffing krijgen van de tweede moderne vreemde taal wanneer zij voor de eerste keer tot een school voor vmbo/havo/vwo zijn toegelaten en zijn geplaatst in een hoger leerjaar dan het eerste.	Het is de verantwoordelijkheid van de school dit per geval te bekijken. Hiervoor is geen toestemming vooraf van de Inspectie nodig. De leerling moet in plaats van de taal een vervangend vak kiezen met eenzelfde normatieve studielast. De keuze is afhankelijk van het aanbod van de school. Voor leerlingen op het gymnasium is geen ontheffing mogelijk; de klassieke taal komt in plaats van de tweede moderne vreemde taal
... wil minder lesuren of juist meer lesuren in één of meerdere vakken	Er geldt voor de opleidingen vmbo, havo en vwo sinds schooljaar 2015/2016 een urennorm voor de gehele opleiding, in plaats van een urennorm per leerjaar: • vmbo: 3700 uur; • havo: 4700 uur; • vwo: 5700 uur. Leerlingen hoeven niet allemaal dezelfde onderwijstijd volgens hetzelfde lesrooster te krijgen. Maatwerk op het gebied voor onderwijstijd is voor elke leerling mogelijk en kan op schoolniveau geregeld worden, zonder dat daarvoor (inspectie-)ontheffing nodig is. Er wordt – behalve voor lichamelijke opvoeding – niet landelijk voorgeschreven hoeveel lesuren alle leerlingen per vak moeten volgen. In de onderbouw kunnen vakken worden samengevoegd, zodat er meer ruimte in de onderbouw komt om de leerlingen voor te bereiden op hun profiel in de bovenbouw. Zolang er maar aan de kerndoelen in de onderbouw wordt voldaan en leerlingen aan het einde van de onderbouw nog alle profielen kunnen kiezen. Zie ook: https://www.rijksoverheid.nl/documenten/brochures/2018/10/08/ruimte-in-regels-in-het-voortgezet-onderwijs https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2015/10/27/wat-telt-mee-als-onderwijstijd		Basisprogramma Hoeveel uur de school per leerjaar programmeert en realiseert, is niet meer van belang voor toezicht en handhaving. Ook hoeft de school zich niet meer op leerlingniveau te verantwoorden: het gaat om het 'basisprogramma', dat alle leerlingen in principe kunnen volgen. Dagennorm Per schooljaar moet op ten minste 189 dagen onderwijs worden verzorgd. In het examenjaar kan hiervan afgeweken worden en ook kan rekening gehouden worden met de vakantiespreiding: scholen in de regio met een 'korter' schooljaar moeten ten minste 184 dagen onderwijs verzorgen.

DE NIEUWKOMERS-LEERLING ...	WAT KAN EN WAT MAG	WAAR MOET DE SCHOOL OP LETTEN	TOEZICHT
... wil extra ondersteuning in de Nederlandse taal	Haal NT2 expertise in huis. Ga in gesprek met de ISK, wellicht kunnen zij expertise delen. Wees ook flexibel in onderwijstijd. Onderzoek of er de mogelijkheid is om bij bepaalde vakken minder lessen te volgen (of vakken te combineren), zodat er meer ruimte ontstaat voor extra onderwijstijd voor Nederlands. Zie hierboven beschreven onderwijstijd.	De handreiking NT2 voor regulier onderwijs kan aan de docenten ondersteuning bieden. https://www.lowan.nl/voortgezet-onderwijs/nieuws/nt2-handreiking-voor-docenten-regulier-onderwijs-vo-en-mbo/	
... wil dat de toetsen mondeling worden afgenomen	De wijze van afname van schooleigen toetsen en examens staat vrij. Dit houdt in dat toetsen en schoolexamens gedaan moeten worden, maar dat de toetsvorm zelf door de school bepaald mag worden. Dit wordt door de school vastgelegd in het Programma van Toetsing en Afsluiting (PTA).	Het PTA is een wettelijk document en is voor een jaar vastgesteld. In het PTA staat beschreven wat de leerling moet kennen en kunnen. De school moet daarin concreet beschrijven wat men gaat doen. In de invulling heeft de school veel vrijheid. Zie (artikel 31 lid 2 en 3 van het Eindexamenbesluit VO)	Het examenreglement en het programma van toetsing en afsluiting wordt door de directeur voor 1 oktober toegezonden aan de Inspectie en verstrekt aan de kandidaten.
... wil bij toetsen of examens ondersteuning of meer tijd ten behoeve van de Nederlandse taal	Nieuwkomers die ten hoogste zes jaren onderwijs in Nederland hebben gevolgd en voor wie het Nederlands niet de moedertaal is, mogen voor het centraal examen gebruikmaken van: • verlenging van de duur van de desbetreffende toets van het centraal examen met ten hoogste 30 minuten; • een verklarend woordenboek der Nederlandse taal en het woordenboek van de moedertaal naar het Nederlands, bij het vak Nederlandse taal (en literatuur) en enig ander vak waarbij de Nederlandse taal van betekenis is. Bron: Eindexamenbesluit VO-artikel 55 Voor overige toetsen mogen scholen dit zelf bepalen.		Het bevoegd gezag moet de Inspectie informeren over de afwijkende voorwaarden die worden toegepast bij deze leerlingen.
... wordt niet altijd meegenomen in de resultaten van de Inspectie			Het nieuwe Onderwijsresultatenmodel, voorziet in de zogenaamde nieuwkomers (nieuwkomers zijn leerlingen die vreemdelingen zijn als bedoeld in art. 1, onder m, van de Vreemdelingenwet 2000, en op 1 oktober van enig kalenderjaar korter dan twee jaar in Nederland verblijven). Voor de indicator 'Onderwijspositie in leerjaar 2 t.o.v. advies PO' tellen nieuwkomers alleen mee als van hen een basisschooladvies bekend is. Bij de indicator 'Onderbouw-succes' worden nieuwkomers buiten beschouwing gelaten. Wanneer nieuwkomers een regulier examen doen tellen zij gewoon mee bij de centraal-examencijfers en dus ook voor de indicator 'Examencijfers'.

Heeft u opmerkingen of aanvullingen op het schema? Neem dan contact op met maatwerk@vo-raad.nl. Dit overzicht is met zorg samengesteld, maar u kunt hieraan geen rechten ontleen.

Dit is een uitgave van de VO-raad

Redactie Carolien Nout VO-raad

Foto's o.a. Calvijn College
Gerrit Rietveld College

Heeft u vragen over wat er mag of kan met maatwerk op uw school?

🖨 Kijk voor meer informatie over dit onderwerp op **www.vo-raad.nl/maatwerk**
of **vo-raad.nl/nieuwkomers**

✉ Mail voor vragen of advies naar **maatwerk@vo-raad.nl**

📅 Of bekijk onze bijeenkomsten op **vo-raad.nl/maatwerk/aanbod**

VO-raad

Aidadreef 4
3561 GE Utrecht